

**ДО ЮВІЛЕЮ КАФЕДРИ МОВНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОЇ
ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМЦІВ**

Н. Г. АРЕФ'ЄВА, І. В. ЧЕРНОВАЛЮК

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса

Аннотация: В статье обобщается опыт работы кафедры, представлены результаты работы научно-педагогического коллектива за последний период, рассмотрены основные направления и перспективы развития кафедры.

Ключевые слова: кафедра языковой и общегуманитарной подготовки иностранцев, методика преподавания украинского / русского языков как иностранных.

Анотація: В статті узагальнюється досвід роботи кафедри, представлено результати роботи науково-педагогічного колективу за останній період, розглянуто основні напрямки та перспективи розвитку кафедри.

Ключові слова: кафедра мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців, методика викладання української / російської мов як іноземних.

Summary: In this article the experience of the chair's work is generalized, the results of scientific and pedagogical staff for the last period are represented, the main directions and prospects of development of the chair are considered.

Keywords: chair of linguistic and general humanitarian training of foreigners, teaching methods of Russian and Ukrainian languages.

Міжнародна діяльність Одеського національного університету імені І. І. Мечникова як одного з найстаріших класичних вузів України є одним із пріоритетних напрямів розвитку університету. У рамках багатопланової та

різноманітної міжнародної діяльності університету передбачені перспективні освітні проекти й освітні програми навчання іноземних громадян. Основу будь-якого навчально-наукового проекту, розробленого для іноземців, становить курс навчання мови, який допоможе студентові опанувати певну освітньо-кваліфікаційну програму університету. І в цьому плані роль і значущість мовної підготовки іноземних учнів є дуже великими, а у зв'язку з сучасними вимогами, що ставляться до рівня підготовки кваліфікованих іноземних фахівців, незмірно зростають.

Мовна підготовка іноземних громадян в ОНУ здійснюється на кафедрі мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців.

Кафедру було створено у 1971 році на базі секції російської мови як іноземної при філологічному факультеті Одеського державного університету імені І. І. Мечникова.

У різні часи керівниками кафедри були кандидат філологічних наук, доцент М. М. Сорокіна, кандидат філологічних наук, доцент В. П. Дроздовський, ст. викл. В. Г. Соломонов, кандидат філологічних наук, доцент М. Ф. Турутіна. Протягом тривалого часу, з 1988 по 2014 рік, кафедрою завідував кандидат філологічних наук, доцент А. Є. Ільяш, із плідною працею якого пов'язані сталі гуманістичні традиції, які й сьогодні продовжують та розвивають викладачі кафедри.

З 1971 року кафедра накопичила величезний практичний досвід, який ще належить узагальнити й систематизувати. Протягом минулих 45 років було закладено основні лінгводидактичні принципи, на які спираються фахівці кафедри у своїй педагогічній діяльності, традиції міжособистісних відносин і найважливіші духовні орієнтири, яких дотримуються і які розвивають члени кафедри.

Кафедра мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців сьогодні – це загальноуніверситетська кафедра ОНУ, складова частина Інституту міжнародної освіти й Управління міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності. Вона має необхідний потенціал та досвід для

впровадження якісної мовної підготовки іноземців у різних формах, орієнтованих на практичні результати навчання. Сьогодні кафедра є міцним фундаментом, на якому виростають сучасні досягнення філологічної думки в руслі антропоцентричної парадигми, інтернаціоналізації та гуманізації освітнього простору.

Кафедра забезпечує мовну підготовку за найрізноманітнішими напрямками та програмами, розробленими для іноземних учнів різних рівнів, етапів, профілів навчання на основі провідних загально- і лінгводидактичних принципів, освітніх стандартів, сучасних концепцій, методів, що враховують професійну спрямованість майбутніх фахівців. З метою вдосконалення навчального процесу викладачами кафедри розроблено програми навчання з української / російської мови для іноземних бакалаврів, магістрантів, аспірантів, стажистів, а також для іноземних слухачів, які навчаються на підготовчому відділенні.

Робота кафедри здійснюється в напрямку формування необхідного сучасного навчально-методичного забезпечення. За останній час на кафедрі підготовлено та видано цілу низку методичних посібників і рекомендацій, зокрема, практичний посібник з російської фразеології в аспекті навчання лінгвокраїнознавства, методичний посібник з російського синтаксису, методичні рекомендації з реферування наукового тексту для іноземних студентів старших курсів, магістрантів та аспірантів, програма кандидатського іспиту з російської мови для іноземних аспірантів тощо. Лише за останні три роки видано такі навчально-методичні праці:

1. Арефьева Н. Г. Русская фразеология: лингвострановедческий аспект: практическое пособие / Н. Г. Арефьева. – Одесса : Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2014. – 188 с.

2. Арефьева Н. Г. Русская фразеология: методические указания для выполнения контрольных работ / Н. Г. Арефьева. – Одесса: Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2014. – 36 с.

3. Арефьева Н. Г. Собеседование по русскому языку: образовательно-квалификационный уровень «специалист / магистр»: методические рекомендации для иностранцев, поступающих в Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова / Н. Г. Арефьева. – Одесса: Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2016. – 30 с.
4. Башкирова Н. П., Мазурок И. Л. Тексты для аудирования: методическое пособие: в 2 ч. / Н. П. Башкирова, И. Л. Мазурок. – Одесса: Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2014.
5. Башкирова Н. П., Шахина Ю. Г. Русский язык. Сборник заданий для текущих и итоговых контролей. Филологический профиль. Методическое пособие для студентов-иностранцев подготовительного отделения / Н. П. Башкирова, Ю. Г. Шахина. – Одесса: ОНУ, 2014. – 102 с.
6. Башкирова Н. П., Шахина Ю. Г. Русский язык. Сборник заданий для текущих и итоговых контролей. Нефилологический профиль. Методическое пособие для студентов-иностранцев подготовительного отделения / Н. П. Башкирова, Ю. Г. Шахина. – Одесса: ОНУ, 2014. – 86 с.
7. Быкова Е. А., Афанасьева М. Н., Мазурок И. Л. Учебные экскурсии. Методические рекомендации для подготовки иностранных студентов подготовительного отделения к учебным экскурсиям / Е. А. Быкова, М. Н. Афанасьева, И. Л. Мазурок. – Одесса: ОНУ, 2016. – 68 с.
8. Мазурок И. Л. Великие экономисты. Тексты для чтения: методические рекомендации для слушателей подготовительного отделения и студентов 1-ых курсов экономических специальностей / И. Л. Мазурок. – Одесса: ОНУ, 2016. – 53 с.
9. Кныш Е. В. Изучаем синтаксис: методическое пособие / Е. В. Кныш. – Одесса: Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2014. – 82 с.
10. Черновалюк И. В. Программа кандидатского экзамена: Методические указания по русскому языку для иностранных аспирантов / И. В. Черновалюк. – Одесса: Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2013. – 42 с.

11. Черновалюк І. В. Собеседование по русскому языку: образовательно-квалификационный уровень «бакалавр»: Методические рекомендации для иностранцев, поступающих в Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова / І. В. Черновалюк. – Одесса: Одесский национальный университет имени І. І. Мечникова, 2016. – 50 с.

Системно організована і посилена навчально-методична робота у плані підготовки необхідного методичного забезпечення та проведення державного іспиту з російської мови для іноземних бакалаврів, який є завершальним етапом навчання і традиційно проходить в кінці сьомого семестру. З метою підготовки до екзаменаційних випробувань розроблено програму державного іспиту з української / російської мови, вимоги до рівня підготовки іноземних бакалаврів, методичні матеріали, екзаменаційні завдання, критерії оцінювання відповідей тощо.

Сучасною концепцією вищої освіти в Україні передбачено обов'язкове проведення вступної співбесіди для абітурієнтів, у тому числі й іноземців. Для іноземних абітурієнтів вступна співбесіда проводиться за обраною ними спеціальністю в рамках освітньо-кваліфікаційної програми та іноземної мови навчання. Співбесіда з української / російської мови для іноземних абітурієнтів проводиться з метою визначення базової мовної підготовки, яка є необхідною для успішного опанування освітньо-кваліфікаційних програм, а також подальшої навчально-професійної діяльності. З метою методичного забезпечення підготовлено програми вступної співбесіди з української / російської мови для іноземних бакалаврів, спеціалістів, магістрантів і аспірантів, розроблено вимоги до рівня мовного володіння, тематика та ситуації спілкування, критерії оцінювання відповідей іноземних абітурієнтів, завдання для самостійної роботи, необхідний мовний і текстовий матеріал. Для проведення вступної співбесіди з російської мови для іноземців, які планують навчатися в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів, підготовлено та видано методичні рекомендації.

Крім того, в рамках удосконалення мовного навчання передбачено поглиблене вивчення різних аспектів мови з урахуванням комунікативних потреб іноземця, що викликає необхідність розробки цілого ряду спецкурсів відповідно до програм навчання. Так, за останній період були розроблені програми з 13 спецкурсів, більша частина яких активно впроваджується у навчальний процес, оскільки вони апробовані в аудиторії, а їхня ефективність є доведеною на практиці. Спецкурси дають можливість студентам, магістрантам, аспірантам та стажерам здобути більш глибокі знання в галузі практичної лінгвістики, стилістики та літератури. За останній період на кафедрі розроблено навчальні програми з наступних спецкурсів: «Вивчаємо синтаксис», «Естетика художнього тексту», «Дитяча література : лінгвостилістичний аналіз тексту, адресованого дітям» для стажистів-філологів (автор-розробник доц. О. В. Книш), спецкурс із практики перекладу для магістрів нефілологічного профілю, спецкурс «Російська фразеологія» для стажистів-філологів, магістрантів та аспірантів гуманітарного профілю (автор-розробник доц. Н. Г. Ареф'єва); «Теорія та практика наукового мовлення» для аспірантів, магістрів і студентів старших курсів нефілологічного профілю, «Методика викладання російської мови як іноземної» для іноземних студентів старших курсів, магістрантів, аспірантів і стажистів (автор-розробник доц. І. В. Черновалюк), «Поезія російського символізму» для стажистів-філологів, (автор-розробник ст. викл., к. філол. н. Х. А. Корнєєва); «Практикум з російської мови ділового спілкування (з коментарями англійською мовою)» для студентів, магістрантів і стажистів економічного профілю; «Фонетика російської мови : корективний курс (з використанням матеріалів різних мов)» для студентів, магістрантів і стажистів (автор-розробник ст. викл. Л. В. Сізова); «Світ навколо нас» для іноземних стажистів і студентів молодших курсів нефілологічних спеціальностей; «Я – дипломат» для іноземних студентів молодших курсів спеціальності «Міжнародні відносини», «Одеса та одесити» для іноземних студентів і стажистів (автор-розробник ст. викл. І. Л. Мазурок).

Пріоритетними напрямками наукової діяльності кафедри є дослідження актуальних проблем теорії та методики викладання української / російської мов як іноземних, визначення структури, змісту й організації процесу навчання іноземних громадян, теоретичне обґрунтування та практичне впровадження новітніх технологій навчання.

Наукова тема кафедри «Удосконалення прийомів та способів навчання іноземців українській (російській) мові в професійних цілях», яка була затверджена у 2012 році, передбачає планову й системно організовану науково-дослідну роботу протягом п'ятирічного терміну. Наукове дослідження здійснюється в плані розробки теоретичних положень та їхньої практичної реалізації, а також впровадження у навчальний процес наукових і методичних досягнень. Результати наукових досліджень регулярно оприлюднюються на міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях і семінарах, у публікаціях в наукових спеціалізованих виданнях, методичних розробках тощо.

Мета науково-дослідної роботи – удосконалити прийоми та способи навчання іноземців українській і російській мовам у професійних цілях. Стратегічною задачею цієї роботи є дослідження шляхів удосконалення рівня володіння іноземними студентами, стажерами, магістрантами й аспірантами українською / російською мовами та «формування гармонійної вторинної мовної особистості» [1, с. 140]. У межах цієї проблеми постають такі завдання, як удосконалення мовної підготовки, розвиток вмінь та навичок роботи з науковою літературою, а також вмінь та навичок вести професійно спрямовану бесіду українською (російською) мовою, формування не тільки лінгвістичної, комунікативної, соціокультурної, загальноосвітньої, але й професійно орієнтованої компетенції іноземців; відбір та опрацювання матеріалу, коли з'являється можливість творчого використання вивченої лексики та граматики при вирішенні нових комунікативних завдань у сфері професійно орієнтованого спілкування. Розроблені підсумкові матеріали є одночасно науковими, методичними, довідковими та навчально-методичними

матеріалами / посібниками для іноземців, що вивчають українську (російську) мову, та викладачів.

Кафедра, продовжуючи традиції всебічного науково-методичного опису прийомів і способів навчання іноземців російської (української) мови, розглядає наступні пріоритетні дослідні напрями: опрацьовування прикладних, у тому числі пошукових досліджень в галузі української / російської мов як іноземних і методики їх викладання; скорочення шляхів впровадження результатів наукового пошуку в практику викладання.

У межах наукової концепції дослідження в основу покладено інтегративний культурологічний комунікативно-діяльнісний підхід, оскільки, за влучним виразом провідних філологів-методистів, відмінною рисою сучасної методики викладання іноземних мов є, з одного боку, прагнення максимально наблизити умови навчального процесу до умов природньої комунікації [2, с. 34], а з другого боку, «на сучасному етапі розвитку методики спостерігається інтеграція різноманітних методів навчання, при підвищеній зацікавленості викладачів та методистів до навчання мовленнєвому спілкуванню в процесі діалогу культур та використання для досягнення цієї мети найновітніших інформаційних та телекомунікаційних технологій» [3, с. 116].

Вивчення проблем навчання професійно орієнтованого мовлення досліджується комплексно на основі продуктивних явищ у практичній граматиці, лексиці, фонетиці, ідіоматиці, лексикографії. Розробка вищеназваних дослідних напрямів передбачає кооперацію наукових зусиль, опору на практичний досвід викладачів і авторські праці. Так, методично обґрунтовано та розроблено комплекс вправ із навчання іноземних студентів науковому стилю мовлення на матеріалі аутентичних і адаптованих професійно орієнтованих текстів. Запропоновано тексти наукового стилю та завдання, що задовольняють комунікативні та пізнавальні потреби, сприяючи розвитку усної та писемної мовної діяльності у сфері наукового спілкування.

Зараз колектив кафедри плідно працює над четвертим етапом наукового дослідження «Вивчення загальних питань методики навчання лексикології та фразеології на факультативних заняттях». Отримані наукові результати відповідають сучасній науково-методичній концепції мовної освіти, яка полягає у докорінній зміні наукової, методичної та методологічної парадигми, а саме в тому, що вивчення мови є засобом здобуття професійної освіти й розвитку особистості, яка здатна вести діалог культур [1]. Отже, удосконалені прийоми та способи навчання української та російської мов сприяють не лише підготовці висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, а й вихованню високорозвиненої особистості з цілком сформованими навичками міжкультурної комунікації. В руслі сучасних лінгвокультурологічних та етнолінгвістичних досягнень на кафедрі активно розроблюється двомовний російсько-український культурологічний словник фразеологізмів для іноземної аудиторії, який гармонійно доповнить курс «Лінгвокраїнознавство» як невід'ємну складову навчального процесу.

Тільки за останній рік за результатами дослідження опубліковано 14 наукових статей, зокрема «Реалізація принципів лінгвокраїнознавства в практиці викладання російської мови як іноземної», «Особливості навчання спеціальній лексиці студентів-іноземців за спеціальністю 'Комп'ютерні системи та мережі'», «Навчально-мовленнєва ситуація в практиці викладання РЯІ», «Засоби інтенсифікації вивчення російської мови студентами-іноземцями економічних спеціальностей за допомогою текстів професійного спрямування», «Вивчення іноземними студентами українських драматичних творів та пісень», «Українсько-російські культурні кореляції в проекті створення культурологічного словника фразеологізмів для іноземної аудиторії», «Деякі аспекти вивчення російської мови іноземними бакалаврами, що навчаються за спеціальністю 'Туризм'» тощо. Кінцеві результати наукового дослідження призначені для роботи безпосередньо як у навчальній аудиторії, так і для самостійної підготовки до складання заліків, державних іспитів і сертифікаційних тестів.

З метою підвищення професійного рівня викладачі проходять планове підвищення кваліфікації (стажування) на провідних кафедрах мовної підготовки і навчання іноземців, беруть участь у роботі постійно діючих методичних та науково-теоретичних семінарах, у тому числі в форматі дистанційного навчання та підвищення кваліфікації, в обговоренні наукових і методичних питань, що розглядаються на засіданнях навчально-методичної комісії ІМО.

Важливим напрямом діяльності кафедри є виховна робота з іноземцями. Ознайомчі екскурсії по Одесі, відвідування театрів, музеїв і виставок складають значний шар, на якому будується фундамент плідної співпраці викладача та студента.

Сьогодні кафедра має потужний науковий і педагогічний потенціал. Викладачі активно працюють над дисертаційними дослідженнями на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора філологічних наук.

Особлива увага приділяється розробці універсальних навчальних і методичних посібників для забезпечення навчального процесу в руслі чотирьохступеневої освітньої парадигми: підготовче відділення, бакалавріат, спеціалітет / магістратура, аспірантура.

Таким чином, кажучи про реальні досягнення кафедри, слід сказати про колосальний обсяг наукової, методичної, виховної та організаційної роботи, що виконується на кафедрі за останній час та є безперечним показником потужного потенціалу і поступального професійного розвитку. Насправді головним досягненням і найвищою цінністю є, звичайно ж, педагогічний колектив. Сьогодні на кафедрі працюють творчі, захоплені, працездатні, самовіддані, цілеспрямовані викладачі, зацікавлені у результатах своєї роботи. У зв'язку з Ювілеєм – 45-річчям кафедри – від щирого серця бажаємо колегам не зупинятися на досягнутому, долати труднощі та впевнено рухатися вперед.

Успіхів вам і натхнення, дорогі колеги!

Список використаної літератури

1. Дубічинський В. В. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / В. В. Дубічинський, О. М. Тростинська, Н. І. Ушакова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – Харків : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2011. – Вип. 19 – С. 136-146.
2. Методика преподавания русского языка как иностранного для зарубежных филологов-русистов (включённое обучение) / Под ред. А. Н. Щукина. – М. : Рус. яз, 1990. – 231 с.
3. Щукин А. Н. Методы обучения в истории преподавания русского языка как иностранного (теория и практика) / А. Н. Щукин // Чуждоезиково обучение : научно-методическо списание. – Година XL. – София, 2013. – Книжка 4. – С. 107-118.